

BIBLIOTEKA

1. Marina Vujčić, *Pedeset cigareta za Elenu*
2. Slavenka Drakulić, *Nevidljiva žena*
3. Ante Tomić, *Pogledaj što je mačka donijela*
4. Predrag Ličina, *Bljuzga u podne*

JOSIP MLAKIĆ

O zlatu,
ljudima
i psima

■ Laguna ■

Copyright © Josip Mlakić & Fraktura, 2020.
All rights are represented by Fraktura, Croatia.

Copyright © ovog izdanja 2020, LAGUNA

BIBLIOTEKA BEZ PREVODA
Knjiga 5

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**U zlatu,
ljudima
i psima**

TRIPTIH

SADRŽAJ

I. O psima i ljudima	9
II. O zlatu i psima.	63
III. O psima	133
<i>O autoru</i>	183

I

O PSIMA I LJUDIMA

1

S onu stranu prozora ležao je ocean zgusnute tame. Nije to bila obična, gluha i banalna noć, od onih što se nastavljaju jedna na drugu, kao potrošeni, davni dani, ili tiha i zamišljena zrna na krunici, već podbuhla i neprohodna noć koja traje i izaziva strepnju, noć u kojoj umire nada i prestaje svaka misao o svjetlosti. Idiot je na svom primitivnom jeziku zatražio vode, što je zazvučalo kao neartikuliran dvosložni krik, i starac, koji je nakratko sklopio oči, umorno je ustao i odvrnuo stijenj na lampi, pa se tama poput paučine povukla u kutove sobe, a u zraku se nakratko osjetio slabšašon vonj petroleja. Potom se starac odgegao do metalne bačve u kutu u kojoj je bila voda, uzeo limeni lončić zakačen iznad bačve na čavao koji je virio nekoliko centimetara iz zida, zagrabio vode, odnio lončić idiotu i dao mu ga. Ovaj ga je držao s obje ruke ispred sebe, a zatim se sporo pridigao i nagnuo glavu prema posudi. Starac je stajao pored njega i promatrao ga.

Idiot je bio njegov sin. Zvao se Tomo, ali ga je starac rijetko zvao imenom, jer imena nekako nisu pristajala onima poput njegova sina. Curci vode klizili su niz idiotovu bradu i slijevali se preko prljave, zamašćene pidžame. Starac mu je potom pažljivo obrisao krpom lice i vrat, objesio natrag na zid lončić iz kojeg je prethodno izlio na zemljani pod ostatak vode pa uzeo sa stola naočale i letak, jedan od onih kakve su im odnedavno svake nedjelje dijelili u crkvi. Imao ih je dva, jedan je dobio u crkvi, za vrijeme mise, dok je drugi pokupio dok je izlazio, sa stolića koji je stajao uza zid desno od ulaznih vrata.

Starac sjedne ispod lampe, stavi naočale i podigne letak u visinu očiju, pazeći da mu sjena ne pada preko njega. Čitao ga je po tko zna koji put. Na njemu su bila opisana tri slučaja ozdravljenja. Njemu je bio najzanimljiviji treći. „Po Pukovnikovu zagovoru“, stajalo je u njemu, „prohodaio je gluhonijemi dječak Marko, nepokretan od rođenja. Također, Marko sada i čuje te uči izgovarati prve riječi. Prva riječ koju je naučio bila je Bog. A druga – Pukovnik.“ Tu su, jedna pored druge, bile dvije fotografije: mutna, razlivena fotografija dječaka koji stoji pored kreveta i zbunjeno se smješka u kameru te starija na kojoj je u krevetu i bespomoćno leži, kao na odru. Starac dugo zuri u dječakovo lice. Razmišljao je bi li ga prepoznao ako bi ga kojim slučajem negdje susreo. Razmišljao je i kako bi bilo dobro susresti tog dječaka, popričati s njim, ili još bolje, popričati s njegovim roditeljima, ako su živi. Znao je da je tako nešto teško ostvarivo, jer na letku nigdje nije bila napisana adresa, ali je bilo lijepo razmišljati o tome, o

slučajnom susretu koji se nikada neće dogoditi. Tada je donio odluku.

Zatim se noć pretvorila u dan, u još jedan jesenji dan sivlji i kraći od prethodnoga. Starac je sjedio na klupi pored prozora i drijemao, u snu koji to nije bio, omamljen škrtim suncem koje je upadalo kroz prozor. Izvana se začuo zvuk crkvenog zvona koje je označavalo podne. Starac se prenuo, ustao sa stolice pa se prekrizio i ukipio. Stajao je tako sve dok zvona nisu utihnula. Nije to nužno morao učiniti, jer ga u kući nitko nije mogao vidjeti i eventualno prijaviti vlastima. Ipak, učinio je to, kao i svaki put kada bi začuo zvuk zvona, bez obzira na to gdje se u tom trenutku nalazio: u šumi, na polju, ispred kuće, u selu ili, sada, u polusnu; jer starac je imao čvrstu i jaku vjeru. Osim postojane i ustrajne vjere nije imao bogzna što – tog i takvog sina i ostarjelog psa, kojemu su ispadali zubi i koji je po cijeli dan drijemao na drvenoj paleti iza kuće.

„Idem van“, reče starac i objesi oko vrata krunicu koja je završavala desetak centimetara dugim križem. Koštala je pedeset kuna. „Brzo ću se vratit.“

Idiot zamumlja i pridigne se, najprije na desni, pa na oba lakta. Nije prestao mumljati ni kada je starac izišao, noseći u rukama letak i naočale.

Starac je nakratko provirio kroz prozor s vanjske strane: idiot je i dalje ležao u istom položaju. Gledao je prema vratima, pritom sve tiše mumljajući.

Krenuo je niz selo izbjegavajući kravlje balege rasute po putu i lokvice žitkog blata koje su se stvorile na provaljenome makadamu. Pas ga je slijedio pa zastao, jedno vrijeme gledao isplažena jezika za njim pa

se vratio te umorno legao na paletu i odmah potom utonuo u plitak, pseći san. Negdje je zazvonilo kravlje zvono, krkljavo i prigušeno. Starac je zastao. Zvonjava ga podsjeća na zov očajnika koji se posljednjim atomima snage održava na površini vode. Zatim je nastavio: išao je prema staričinoj kući. To je bila tužna i sanjiva starica krhkih kostiju u koje se naselila vlaga. Zvala se Ružica i starac ju je poznao cijeli život. Ponekad je zimi dolazila k njima i predano trijebila uši iz idiotove kose ili pažljivo noktima svlačila gnjide s masnih vlasi. Ili bi gustim drvenim češljem prelazila po idiotovu tjemenu. Idiot je ležao oslonjen na jastuke ispod leđa i zabačene glave, ispod koje bi starica prije toga postavila požutjeli laneni rubac, prema kojemu bi vukla češalj. Na rupcu su ostajale uši, crni i gotovo nevidljivi pauci koji su plazili po njemu, a grozdovi gnjida i prhuti padali su poput snijega po njima. Starac bi potom, kada bi starica završila, skinula naočale i ubacila češalj u vrelu vodu, uzeo rubac za krajeve, odnio ga do peći i istresao na usijanu ploču pa promatrao kako se gnjide i uši pretvaraju u pepeo: najprije bi pocrnjeli, a u zraku bi se osjetio zadah spaljene kose, potom bi posivjeli pa nestali s ploče, kao da nikada nisu postojali. Toplina bi raspršila po zraku sićušne čestice bestežinskog pepela, dok su se u idiotovoj kosi zalijegali novi kukci koji će jednom postati pepeo.

Starica je sjedila na drvenoj klupici ispred kuće i prebiralala krunicu. Starac joj pokaže letak i pruži naočale, a ona prestane s molitvom i stavi ih na vrh nosa. Krunicu je objesila oko vrata. Visjela je tu poput trofeja, a križ se ugnijezdio na ruševinama njenih usahljeh grudi.

„Moraš to pročitati“, reče starac. „Taj treći slučaj, o dječaku Marku.“

Starica je gurala naočale prema očima sve dok joj se slova nisu dovoljno izbistrila. Čitala je sporo, pomičući usne, kao da žvače pretvrde i ožiljavjele riječi. Kada je završila, pogledala je u starca, skinula naočale i vratila mu ih, skupa s letkom.

„Odlučio sam otići u Stolnik“, reče starac.

„Misliš da će pomoći?“

„Mislim da bi trebalo“, reče on. „Marko je takav rođen i bio je gluhonijem. Sve tu piše. Moj sin nije. Bio je normalno dijete do druge godine. A onda je krenulo po zlu. Najprije mu je natekla glava. Kažem ti, Marko je teži slučaj od mog sina. A ozdravio je.“

„Kad ćeš krenuti?“

„Mislio sam sutra ujutro. Ako ćeš se pobrinuti za njega dok se ne vratim?“

„Hoću“, reče starica.

„Dođi danas, pokazat ću ti gdje držim hranu.“

„Doći ću. Čim izmolim krunicu i nahranim kokoši.“

„Nemoj odmah. Dođi za sat-dva. Moram kod kovača, da mi naoštiri mačetu. A moram i kod svećenika, da uslika Tomu i da mi napiše zagovor. Dođi navečer. To bi bilo najbolje.“

„Ponijet ću desetak jaja.“

„To bi bilo dobro. Voli jaja.“

„Kako ih voli?“

„Tvrdo kuhana, ali mu ih ne smiješ davati odjednom, da se ne udavi. Najbolje ih rasijeci na četiri dijela. Ili mu daj posebno žumanjak, a bjelanjak podijeli na dva dijela.“

Starica je kimnula.

„Koliko ćeš ostat?“, upita.

„Ne znam. Treba mi najmanje deset dana dotamo i isto toliko nazad.“

Starica je ponovo kimnula, dohvatila krunicu i počela predano prebirati njezina zrna, a starac se vratio kući. Ovaj put išao je kraćim putem, spustio se do kuće padinom po kojoj su rasle koprive, kupine i drača, prateći po navici krajičkom oka osunčane dijelove živice po kojima su se ljeti vidale zmiје, iako je bila jesen, vrijeme kada se bezvoljne i usporene zmiје zavlāče u rupe.

Starac je prislonio uho na vrata, osluškujući. U kući je bilo tiho. Nije se htio javljati idiotu, ući u kuću, jer se bojao da će ga uznemiriti, te da će iznova početi mumljati. To mumljanje bilo je nešto najbliže plaću od svega što je idiot mogao istisnuti iz sebe.

Odlučio je najprije otići kovaču, a potom svećeniku. Otišao je u šupu i pronašao mačetu. Bila je to vojna mačeta koju je iščupao iz ruku poginulog suborca i zadržao. Prstima je opipao oštricu. Bila je tupa i nazubljena. Zatim ju je podigao u visinu očiju i gledao tako, duž sječiva. Bila je usukana i zakrivljena.

Kada je starac stigao, kovač je nabijao čekićem držalicu na sjekiru. On je također bio starac. Njih dvojica zajedno su odrastala, a bili su zajedno i u ratovima. Starac mu je pokazao mačetu, i kovač je ostavio čekić te je uzeo u ruke. Dugo ju je razgledao. Potom je, kao i starac koju minutu prije, podigao mačetu u visinu očiju, da provjeri je li iskrivljena.

„Tupa je“, reče starac.

„I iskrivljena“, reče kovač. „Ovo je dobra mačeta. Više ne proizvode takve.“

Kovač je dodao šaku drvenog ugljena preko usijanog žara na ognjištu koji je poprimio ljubičastu boju. Potom je svukao s mačete drvenu dršku te ubacio željezo u zažareni ugljen koji je dodatno raspirivao poderanim mijehom koji je sipljivo pištao. Pričekao je desetak minuta, prateći kako čelik mijenja boju, pa izvukao mačetu kliještima, postavio je na nakovanj i počeo udarati brzim, odmjerenim udarcima, naizmjenice jednu pa drugu stranu. Zatim ju je ponovo ubacio u zažareni ugljen, držao je tu određeno vrijeme pa uhvatio kliještima i iznio van, na zrak, da se ohladi. Starac je krenuo za njim.

„Netko drugi bi je ohladio vodom, ali ja ne radim na taj način“, reče kovač.

„To nije dobro za mačetu?“, upita starac.

„Nije. Tada željezo postane krto. Puca kao staklo. Vidio si zupce po oštrici, to je od toga. Netko je jednom ohladio mačetu vodom.“

Vratili su se u kovačnicu.

„Hoćeš li je naoštriti?“

„Hoću. Kad se ohladi.“

Starac mu pokaže letak.

„Moraš to pročitati“, reče. „Planiram otići u Stolnik.“

„Zbog sina?“

„Da.“

Starac mu potom pruži letak i naočale. Kovač pročitao letak i bez riječi mu ga vrati skupa s naočalama. Zatim dohvati sjekiru i čekić te nastavi nabijati držalicu na sjekiru, koju je potom zaronio u kantu punu

prljave vode po čijoj su površini plivale masne mrlje u duginim bojama. Zatim je navukao debele kožnate rukavice i izišao. Vratio se noseći u rukama mačetu. Najprije ju je očistio brusnim papirom, naoštrio trima različitim turpijama, s krupnim, sitnim i najsitnijim zubom, potom smočio čistom vodom i prešao finim brusnim kamenom tik uz oštricu, s obje strane.

„Koliko sam dužan?“, upita starac.

„Nisi ništa“, reče kovač.

Starcu su se orosile oči.

„Je li istina da će svu nepokretnu djecu uspavati? Ti bi to trebao znat?“, upita kovač.

Starac slegne ramenima.

„Ne vjerujem“, reče. „Načuo sam i ja nešto. Ali ja mislim da je to neprijateljska promidžba. Ako po Pukovnikovom zagovoru nepokretni mogu ozdravljat, što bi ih ubijali? A kada bi to kojim slučajem i bila istina, morali bi prvo mene ubiti. A to bi malo teže išlo, iako sam star.“

„Koliko tvoj sin ima godina?“

„Mnogo. Preko trideset.“

„Priča se o novom domovinskom ratu.“

Starac slegne ramenima i prisjeti se ratova u kojima je zajedno s kovačem sudjelovao. Bio ih je popriličan broj, iako su neki trajali vrlo kratko, jedan tek desetak dana. Drugog rata, najkrvavijeg od svih, tek se maglovito sjećao, jer je imao desetak godina kada je završio, kada je osnovana Treća Republika i kada je, koju godinu potom, po granicama između tri novoosnovane državnice počela nicati bodljikava žica kroz koju je tekla struja. Za neki novi rat bio je prestar. Rekao je to kovaču.

„Mi smo prestari. Mi smo svoje dali“, reče.

„Bogami, jesmo“, reče kovač.

Kovač nabije dršku na mačetu i zaroni je u vodu. Držao ju je tako jedno vrijeme, poput psa na povocu dok piša ili grize vlati pseće trave, potom izvukao i pružio starcu.

„Nemoj je danas koristit. Dok se željezo ne umiri“, reče.

„Neka ti je Bog na pomoći“, reče starac.

Kovač je kimnuo. Starac je izišao i krenuo prema crkvi. Spustio je mačetu u ukrasno žbunje koje je raslo po crkvenom dvorištu pa se zaputio prema župnoj kući, koja se nalazila nedaleko od crkve, s njezine lijeve strane. Zastao je nakratko nasuprot ulaznim vratima, okrenuo se prema njima, prema zamišljenom oltaru ravno iza njih, pokleknuo dodirujući desnim koljenom tlo pa se širokim i svečanim pokretima prekrizio. Kostu su mu zaškripale, pa mu je trebalo neko vrijeme da se pridigne. Potom je prišao vratima župne kuće i pozvonio.

Otvorila mu je domaćica, debeljuškasta djevojka od dvadesetak godina.

„Što si trebao?“, upita.

„Svećenika. Treba mi zagovor.“

Djevojka strogo pogleda u njegove cipele, zaprljane svježim blatom, i pokaže mu prema otiraču koji je ležao ispred ulaznih vrata.

„Otari cipele od blata!“, reče pritom.

Starac je dugo trljao cipele o otirač. Zatim je ušao. Djevojka je metlom pokupila na lopaticu grudice blata koje je starac unio na cipelama pa ostavila metlu i

lopaticu uz vrata i uvela starca u predsoblje. Pokazala mu je priprostu drvenu stolicu i rekla da tu pričekava. Potom se izgubila u kući. Starac sjedne. Nasuprot njemu, na zidu ispod golemog raspela, stajala je polica s knjigama. Dugo je zurio u nju, jer nikada nije vidio toliko knjiga na jednome mjestu.

Ubrzo se pojavio prosijedi svećenik. Nosio je u ruci olovku, mobitel, list papira i kuvertu na kojoj je bio utisnut žig njihove župe. Sjeo je za stol.

„Dolaziš li redovito na misu? Da ne provjeravam?“

„Da. Čuvam sve potvrde. Mogu vam ih donijeti.“

„Nema potrebe. Poznato mi je tvoje lice.“

Starac, potresen, nijemo kimne.

„Ime?“, reče svećenik.

„Tomo.“

„Koliko godina ima?“

„Trideset tri ili trideset četiri. Nisam siguran.“

Svećenik prestane pisati. Podigne glavu i strogo pogleda u starca. Imao je mrtve, beživotne oči koje ničemu nisu vjerovala.

„Trideset tri ili trideset četiri? Ne mogu napisati i jedno i drugo? Moram biti precizan.“

Starac se zamisli. Sada je bila 2084. godina, a Tomo je bio rođen 2051, nekoliko dana nakon što je završio Sedmi rat, koji se vodio jedino u Stolniku, u kojem je Treća Republika napokon protjerala neprijatelja preko rijeke, na drugu obalu, nakon čega su tri dana, neprestano, zvonila zvona s crkava u gradu.

„Trideset tri“, reče. „Nepokretan je od treće godine. Bio je zdravo dijete do svoje druge godine, a onda se razbolio. Počela mu je otjecati glava.“

„Iz čista mira?“

„Da.“

„Jesi li se zapitao zbog čega se to dogodilo?“

„Ne. Nisam razmišljao o tome. Dogodilo se i... Samo se dogodilo. Nisam razmišljao o tome.“

„Trebao si. To je Božja kazna“, reče svećenik.

Starac kimne. I on je ponekad razmišljao na sličan način. Zatim pomisli na suprugu. Možda bi dječak ozdravio da je ostala s njima? Da nije napravila to što je napravila? Nije to htio spominjati svećeniku, iako je osjećao nelagodu zbog toga. Možda bi mu odbio napisati zagovor? Je li neizgovorena istina – laž?

„Međutim, Bog je milostiv“, reče svećenik. „I to trebaš znat. To neka ti je uvijek na pameti.“

Starac ponovo kimne.

„Uvijek“, ponovi svećenik. „Gdje god da se nalaziš i što god da ti se dogodi.“

„Zbog toga sam i došao“, reče starac. „Zbog njegove milosti.“

„Razumije li išta?“

„Da. Zna zatražiti vode, ljutiti se...“

„Ništa više?“

„Ne.“

„Zna li samostalno jesti?“

„Ne, ja ga hranim. Već trideset godina.“

Svećenik je jedno vrijeme pisao po listu, a zatim zastao.

„To je sve?“, upita.

„Da“, reče starac.

Svećenik presavije list, stavi ga u kuvertu i ustane.

„Idemo“, reče i uzme mobitel sa stola. „Moram ga oslikovječiti. To stoji pedeset kuna.“

Starac izvuče iz džepa pripremljenu novčanicu od pedeset kuna, koju položi na stol ispred svećenika.

Kada su njih dvojica ušla, idiot je spavao i cvilio u snu. Svećenik zastane ispred kreveta. U desnoj je ruci držao mobitel, koji je nekoliko puta bljesnuo. Idiot se probudio pa se pridigao na lakte i tupo se smijuljio, naizmjenice otvarajući i zatvarajući oči, iščekujući novi bljesak.

Potom su se vratili u župnu kuću. Svećenik je isprinjao fotografiju, stavio je u kuvertu, zajedno s listom na kojem je bio napisan zagovor, te potom zalijepio kuvertu i na njezinoj vanjskoj strani, lijevo od žiga župe, napisao starčevo ime i prezime.

„Kuvertu ne smiješ odlijepit. Ubaci je u sanduče na Pukovnikovom trgu, i to je sve. Kad ideš?“

„Sutra ujutro.“

„Neka ti je Bog na pomoći.“

„Uvijek bio“, reče starac.

Izišao je iz župnog ureda s kuvertom u ruci, pokupio mačetu iz ukrasnog žbunja, gdje ju je ostavio kada je dolazio tu, i krenuo kući.

Navečer je došla starica noseći u ruci košaricu s jajima. Starac joj je pokazao vrećicu krumpira, desetak kilograma pšeničnoga i nekoliko kilograma heljdina brašna, pet-šest vrećica mlijeka u prahu te košaru punu suhih vrganja koje je starac ljeti sakupljao po šumi, čistio ih od zemlje, rezao na listiće pa sušio na suncu. Bili su tu još vrećica soli, bačvica s kiselim kupusom te desetak jaja.

„Ne znam je li zelje istrulilo“, reče starac.

Kupus je cijelo ljeto bio na toplom. Po površini se uhvatila debela siva skrama koja je nesnosno zaudarala.

„Provjerit ću“, reče starica. „Što od ovoga najviše voli?“

„Nije izbirljiv. Jede sve. Volio je krvavice, ranije, dok sam držao svinje.“

Potom joj je pokazao gdje drži pelene. Izvukao je ispod idiotova kreveta kartonsku kutiju u kojoj su bile uredno složene lanene pelene. Tu kutiju starac je dobio jednom davno. U sličnima su dovozili banane u prodavaonice. To je bilo u ono vrijeme dok su se banane još uvijek mogle kupiti, iako su bile beskrajno skupe. Starac se nije mogao sjetiti kada ih je posljednji put vidio, a njihova okusa sjećao se maglovito. To sjećanje bilo je nestvarno i nejasno, poput avetinjskih obrisa što se naziru kroz gustu maglu.